

6D120100 - «Ветеринариялық медицина» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесіне іздену үшін ұсынылған Сулейменов Шыңғыс Қайратовичтың «ССЯП аумағындағы жылқы параскаридозы, сойыс өнімдерін ветеринариялық – санитариялық сараптау ерекшеліктері» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына ресми рецензенттің

СЫН-ПІКІРІ

р/н №	Критерийлер	Критерийлер сәйкестігі	Ресми рецензенттің ұстанымы
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	1.1 Ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі: 1) Диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірі); 2) <u>Диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған</u> (бағдарламаның атауы) 3) Диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету)	Диссертациялық жұмыс «Семей сынақ полигоны аймағында және оған іргелес аумақтарда өсірілетін ауылшаруашылық мал өнімдерінің қауіпсіздігі мен ветеринариялық-санитариялық бағалаудың ғылыми негіздерін әзірлеу» республикалық бағдарлама (мемлекеттік тіркеу нөмірі 0112PK00840) аясында университеттің ғылыми кеңесінде бастамалық жоба ретінде бекітіліп, орындалған.
2.	Ғылымға маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін <u>қосады/қоспайды</u> , ал оның маңыздылығы <u>ашылған/ашылмаған</u> .	Жұмыс ғылымға елеулі үлес қосады деп санаймыз, себебі диссертацияда бұрынғы Семей сынақ ядролық полигоны (ССЯП) аумағындағы жылқы параскаридозының таралуын анықталған, сойыс өнімдерінің ветеринариялық-санитариялық, биологиялық ерекшеліктеріне баға берілген және ауруды емдеу-алдын алу іс шаралары ұсынылған. Сын беріліп отырған жұмыста қойылған мақсат-міндеттердің маңыздылығы ашылған деп санаймыз.
3.	Өзі жазу принципі	Өзі жазу деңгейі: 1) жоғары; 2) <u>орташа</u> ; 3) төмен;	Диссертацияда өзі жазу принципі сақталған, және оның деңгейі орташа деп бағалаймыз, жұмыстың қорытындылары тек өзіндік зерттеулерге негізделген.

		4) өзі жазбаған	
4.	Ішкі бірлік принципі	4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі: 1) негізделген; 2) жартылай негізделген; 3) негізделмеген.	Параскаридоз жылқыда кеңінен таралған космополит ауру ретінде танылады. Ал бұрынғы ССЯП аумағында осы аурудың эпидемиологиялық ерекшеліктерін зерттеу, қарсы күрес жолдарын іздестіру және жылқы етінің ветеринариялық-санитариялық сапасын анықтау ветеринария ғылымының өзекті мәселесі болып табылады. Диссертацияда осы жағдай әлемдік және отандық әртүрлі ғылыми және статистикалық мәліметтерді кеңінен талдау арқылы дәлелденіп, зерттеу тақырыбының өзектілігі нақты негізделген.
		4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды 1) айқындайды; 2) жартылай айқындайды; 3) айқындамайды	Қолжазба мазмұны диссертациялық жұмыстардың стандартты шаблонна сәйкес құрастырылған, ал зерттеу нәтижелері бөлімі міндеттерге сәйкес алынған ізденістер нәтижелерін сипаттайтын 6 тараушалардан тұрады және олар тақырыпты толығымен айқындайды деп бағалаймыз.
		4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді: 1) сәйкес келеді; 2) жартылай сәйкес келеді; 3) сәйкес келмейді	Диссертациялық жұмыстың негізгі мақсаты – бұрынғы ССЯП аумағындағы жылқы параскаридозының таралуын анықтау, сойыс өнімдерінің ветеринариялық-санитариялық және биологиялық сипаттамасына баға беру және емдеу-алдын алу іс шараларын жетілдіру болып табылады. Осыған сәйкес бес міндеттер қойылған және олар қолжазба тақырыбына сәйкес келеді.
		4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен құрылысы логикалық байланысқан: 1) толық байланысқан; 2) жартылай байланысқан; 3) байланыс жоқ	Диссертацияда зерттеу нәтижелерінің сипаттамасы логикалық тұрғыдан толық байланыстырылып, ұйымдастырылған: алдымен ССЯП аумағындағы шаруашылықтардың радиофоны анықталған; содан кейін олардың радиациялану деңгейіне сәйкес жылқылар параскаридозы қоздырғышының популяциялық динамикасы зерттелінген, сонымен қатар, нематодалармен залалданған жануарлардың сойыс өнімдері комплексті қазіргі заманға сай ветеринариялық-санитариялық сараптаудан өткізілген; мұнан соң жылқыларды параскаридозына қарсы антгельминтиктер сыналып, жаңа азықтық-дәрілік қоспа ұсынылған және ветеринариялық іс-шаралардың экономикалық тиімділігі есептелген. Жалпы диссертация біртұтас логикалық еңбек ретінде көзқарас қалыптастырады.
		4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер	Қолжазбаның нәтижелік және талдау бөлімдерінде автор өзіндік

		(қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған: 1) <u>сыни талдау бар</u> ; 2) талдау жартылай жүргізілген; 3) талдау өз пікірін емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген	зерттеулер арқасында алынған нәтижелеріне сыни талдау жасаған және бұрынғы белгілі шешімдермен салыстырған.
5.	Ғылыми жаңашылдық принципі	5.1 Ғылыми нәтижелер мен қағидаттар жаңа болып табыла ма? 1) толығымен жаңа; 2) <u>жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады)</u> ; 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)	Біздің ойымызша, автор ұсынған нәтижелер мен қағидаттарды жартылай жаңа деп бағалауға болады, себебі, 3.4.1 тараушасында қолданылған дәрілік пастананың параскаридаларға қарсы әсері белгілі тәжірибелік факт болып табылады.
		5.2 Диссертацияның қорытындылары жаңа болып табыла ма? 1) толығымен жаңа; 2) <u>жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады)</u> ; 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)	Қолданыстағы емдеу тәсілдің зерттелуіне байланысты 6-шы қорытынды жаңа болмағандықтан, қолжазба қорытындыларын жартылай жаңа деп бағалаймыз.
		5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және <u>негізделген</u> бе? 1) толығымен жаңа; 2) <u>жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады)</u> ; 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)	Диссертацияда сипатталған технологиялық шешімдер негізделген, ал жоғарыдағы 5.1 және 5.2 пунктеріне сәйкес оларды жартылай жаңа деп санаймыз.
6.	Негізгі қорытындылардың негізділігі	Барлық қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде <u>негізделген</u> /негізделмеген (qualitative research және өнертану және гуманитарлық бағыттары бойынша)	Диссертациялық жұмысты орындау барысында Шығыс-Қазақстан облысындағы бұрынғы ССЯП аумағының үш ауданы, 7 ауылдық округы мен қожалықтарының табиғи тіршілік ортасында радиологиялық зерттеулер жасалынған, 1600 бас жылқының сынамалары паразитологиялық, ал залалданған жануарлар өнімдері ветеринариялық-санитариялық тексерулерден өткізілген,

			<p>параскаридозбен ауырған жылқылардың жеткілікті санына терапиялық эксперименттер қойылған. Бұл ақпарат қорытындылардың ауқымды дәлелдемелерге негізделгеніне сендіртеді.</p>
7.	<p>Қорғауға шығарылған негізгі қағидаттар</p>	<p>Әр қағидат бойынша келесі сұрақтарға жауап беру қажет:</p> <p>7.1 Қағидат дәлелденді ме?</p> <p>1) <u>дәлелденді</u>;</p> <p>2) шамамен дәлелденді;</p> <p>3) шамамен дәлелденбеді;</p> <p>4) дәлелденбеді</p> <p>7.2 Тривиалды ма?</p> <p>1) ия;</p> <p>2) <u>жоқ</u></p> <p>7.3 Жаңа ма?</p> <p>1) <u>ия</u>;</p> <p>2) жоқ</p> <p>7.4 Қолдану деңгейі:</p> <p>1) тар;</p> <p>2) <u>орташа</u>;</p> <p>3) кең</p> <p>7.5 Мақалада дәлелденген бе?</p> <p>1) <u>ия</u>;</p> <p>2) жоқ</p>	<p>Диссертацияның негізгі қағидаты – радиациялық фонның жылқылардың параскаридозбен залалдану деңгейіне және ауруға шалдыққан мал өнімдеріне әсер етуі ауқымды нәтижелер арқылы дәлелденді деп есептейміз.</p> <p>Негізге алынған қағидат тривиалды емес және жаңа деп бағалауға болады, себебі осы көзқарас арқылы және үш ветеринариялық ғылымдары (радиобиология, паразитология және ветеринариялық санитариялық сараптау) қиылысындағы талдау арқылы жылқы параскаридозы бұрын-соңды қарастырылған емес.</p> <p>Ғылыми жұмыс нәтижелерінің қолдану деңгейін орташа деп санаймыз, өйткені автордың тәжірибелік пайдалануға ұсынған дәрілік-азықтық қоспасы тек радиацияға ұшыраған аумақтарда қолдануға жарамды.</p> <p>Диссертациялық жұмыстың негізгі қағидаттары автордың 9 ғылыми мақалаларында дәлелденген, соның ішінде біреуі – Web of Science және Scopus базаларына кіретін журналында; үшеуі – ҚР ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті тізіміндегі басылымдарда және бесеуі – түрлі деңгейдегі ғылыми конференциялар жинақтарында жарияланған.</p>
8.	<p>Дәйектілік принципі Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі</p>	<p>8.1 Әдістеменің таңдауы - негізделген немесе әдіснама нақты жазылған</p> <p>1) <u>ия</u>;</p> <p>2) жоқ</p> <p>8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу</p>	<p>Диссертация орындау барысында паразитология, радиология және ветеринариялық-санитариялық сараптау салаларында қолданылатын заманауи зерттеу әдістемелері негізделіп таңдалынған және қолжазбаның сәйкес бөлігінде нақты сипатталған. Осы зерттеулердің сынақтан өтудің нақты 19 хаттамаларының көшірмелері қолжазбаның қосымшалары ретінде келтірілген.</p> <p>Зерттеу нәтижесінде алынған ақпаратты статистикалық өңдеу үшін автор MS Excel 2010 (Microsoft) бағдарламасын пайдаланған, Бұл жұмыс орындалу барысында деректерді өңдеу және интерпретациялау үшін қазіргі заманғы әдістемелер қолдануын</p>

		және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған: 1) ия; 2) жоқ	дәлелдейді.
		8.2 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденеді): 1) ия; 2) жоқ	Автор мәліметтерді жинақтау үшін мөлшері жеткілікті жылқы еті сынамаларын зерттеген және қазіргі талаптарға сай құрылғылар, атап айтқанда, «АТОМТЕХ» МКС-АТ6130 дозиметрін, DSA-1000 (CANBERRA) гамма – спектрометрін, JSM-6390 LV LEOL растрлық электронды микроскопты, Shimadzu LC-20 Prominence сұйық хроматографын, BTS-350 жартылай автоматты биохимиялық анализаторын, Sysmex KX 21N гематологиялық анализаторын, URIT-5160 Vet автоматты гематологиялық анализаторын пайдаланды. Тірі жануарларда жүргізілген эксперименттер де қойылатын талаптарға және міндеттерге сай орындалған. Бұл диссертацияның қорытынды бөліміндегі анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденгенін және расталғанын көрсетеді.
		8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған / ішінара расталған / расталмаған	Жұмыстың жалпы әдеби өңделуі қанағаттандыру деңгейде орындалған, ал өзінің негізгі мәлімдемелерін нақтылау үшін автор сенімді ғылыми көздерге сілтемелер жасаған.
		8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті/жеткіліксіз	Қолжазбаның қолданылған әдебиеттер тізімінде 133 ғылыми көздерге, соның ішінде, 38 – алыс, 61 – жақын шетелдік және 34 – қазақстандық басылымдарды келтіріледі, яғни пайдаланылған әдебиеттер диссертациялық шолу үшін жеткілікті деп бағалауға болады.
9	Практикалық құндылық принципі	9.1 Диссертацияның теориялық маңызы бар: 1) ия; 2) жоқ	Қолжазбаның теориялық құндылығы күмән келтірмейді, себебі бұл зерттеу жұмысында тақырып радиобиология, паразитология және ветеринариялық санитариялық сараптау ғылымдарының қиылысындағы талдау арқылы ашылады, және бұрынғы ССЯП аумағындағы жылқы параскардозының эпидемиологиясына, алдын алуына, ауырған мал өнімдерін ветеринариялық санитариялық сараптауға жаңаша көзқарас қалыптастырады.
		9.2 Диссертацияның практикалық маңызы	Жұмыстың тәжірибелік маңызы зор деп санаймыз және бұл

		бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары: 1) ия; 2) жоқ	диссертацияға тіркелген ғылыми зерттеу нәтижелерінің оқу үдерісі мен шаруашылыққа ендірудің алты актілер көшірмелері арқылы дәлелденеді.
		9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа болып табылады? 1) <u>толығымен жаңа</u> ; 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)	Тәжірибелік ұсыныстардың жаңалығын құрамына қолжазба авторы кіретін жаңа дәрілік затқа берілген патент дәлелдейді. Оның да көшірмелері диссертацияға қосымша ретінде тіркелген.
10.	Жазу және ресімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы: 1) жоғары; 2) <u>орташа</u> ; 3) орташадан төмен; 4) төмен.	Диссертацияның жазу және рәсімдеу сапасын орташа деп бағалаймыз.

Шешім: Жоғарыда берілген сипаттамаға сәйкес, «ССЯП аумағындағы жылқы параскаридозы, сойыс өнімдерін ветеринариялық – санитариялық сараптау ерекшеліктері» тақырыбындағы диссертациялық жұмыстың авторы Сулейменов Шыңғыс Кайратовичты 6D120100-«Ветеринариялық медицина» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін беру үшін Комитетке ұсыныс жасауға лайық деп санаймыз

23.01.2023 ж.

«С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті» КеАҚ,
«Ветеринариялық медицина» кафедрасының доценті

